

بِسْمِ تَعَالَى

سازمان حفاظت محیط زیست

معاونت محیط زیست انسانی

دفتر ارزیابی زیست محیطی

دستورالعمل نحوه نظارت و پایش زیست محیطی طرحها و پروژهها
پس از تصویب گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی

آذرماه ۱۳۹۴

بیان مسئله:

- یکی از دغدغه های مهم سازمان حفاظت محیط زیست طی سال های گذشته حصول اطمینان از عملیاتی شدن طرح ها و پروژه ها منطبق بر مفاد و تعهدات مندرج در گزارش مطالعات ارزیابی مصوب میباشد.
- در طی سال های گذشته روشهای مختلفی به کار گرفته شده است که هر یک از آنها دارای محدودیتها و مزایای نسبی بوده است و متأسفانه از موفقیت کامل برخوردار نبوده است.
- به منظور اطمینان از اثر بخشی مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی مصوب پروژه ها و نیز کمک به نقش حاکمیتی و نظارتی سازمان (ادارات کل تابعه) در جریان اجرایی شدن پروژه ها پس از تصویب گزارش ارزیابی، تدوین و ابلاغ فرآیندی که میزان انحراف از استانداردها و مفاد گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی را نشان بدهد و همچنین اطلاعات هشدار دهنده ای از هر گونه تغییرات کیفی یا کمی در مؤلفه های محیط زیست در جریان فعالیت های پروژه را نشان دهد، الزامی است.
- بدیهی است در صورت مشاهده آثار و تغییرات غیر قابل قبول یا انحراف از مفاد گزارش ارزیابی پذیرفته شده، می توان تصمیم گیری های مدیریتی با اتخاذ سیاست ها و اقدامات مناسب جهت تقلیل آثار مخرب و منفی، اعمال نمود.

اهمیت و ضرورت:

- تدوین و ابلاغ رسمی دستورالعمل نظارت و پایش پروژه های با گزارش ارزیابی مصوب، نظارت حاکمیتی و نظرات سازمان محیط زیست و اداره کل تابعه را بصورت مستمر در فرایند فعالیتهای اجرایی پروژه تضمین می کند.
- از ویژگیهای دستورالعمل، کمک به عدم انحراف از مفاد گزارشات ارزیابی مصوب و تعهدات مجریان و حصول اطمینان از بکارگیری روشهای اصلاحی در تقلیل آثار سوء زیست محیطی ناشی از فعالیتهای پروژه می باشد.
- این دستورالعمل به منظور بررسی میزان اجرایی شدن ملاحظات زیست محیطی مصوب گزارشهای EIA، یکسان سازی و ایجاد وحدت رویه در فرایند گزارش دهی (خوداظهاری) تشکیلات HSE به سازمان حفاظت محیط زیست خواهد بود.

اهداف:

- بررسی میزان تطابق راهکارهای تقلیل آثر سوء زیست محیطی طرح ارائه شده در مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی با اقدامات انجام شده از سوی مجری طرح
- کاربردی نمودن مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی در حین اجرای طرح ها و حصول اطمینان از میزان موفقیت اقدامات پیشگیرانه و صلاحی
- نظارت بر اجرای روشهای تقلیل اثرات زیانبار و برنامه مدیریت زیست محیطی در فرایند اجرا و بهره برداری از طرحها بر اساس مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی
- پیشگیری، کنترل آلودگی و اجتناب از تخریب محیط زیست و کمک به استفاده بهینه از منابع طبیعی و محیط زیست
- مستند سازی وضعیت گذشته و حال که می توان از آن در کنترل پیامدهای حاصله، بازنگری فرایند مدیریت، تغییر بازخوردها و انجام اقدامات مدیریتی مناسب (تصمیم گیری) و اقدامات اجرایی تقلیل دهنده آثر زیانبار استفاده نمود.
- شناسایی پیامدهای سوء پیش بینی نشده در گزارش ارزیابی، تغییرات ناگهانی طی انجام فعالیت ها

پشتوانه قانونی

- در صورت عدم ایجاد ساختار تشکیلات ایمنی، بهداشت و محیط زیست و عدم انجام نظارت و پایش و همپنین عدم تایید گزارش نظارت و پایش توسط ادارات کل محیط زیست استان ها، ادارات موصوف می توانند به استناد مواد قانونی زیر نسبت به ممانعت از فعالیت پروژه و پیگرد قانونی مجری اقدام نمایند:
- ماده ۱ قانون حفاظت و بهسازی - حفاظت و بهبود و بهسازی محیط زیست و پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب برهم خوردن تعادل و تناسب محیط زیست می شود، همچنین کلیه امور مربوط به جانوران وحشی، آنبیان آبهای داخلی از وظائف سازمان حفاظت محیط زیست است. ...
 - ماده ۱۲ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - احداث کارخانجات و کارگاههای جدید و توسعه و تغییر محل و یا خط تولید کارخانجات و کارگاههای موجود مستلزم رعایت ضوابط و معیارهای سازمان حفاظت محیط زیست می باشد.

- تبصره یک ماده ۱۳ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - احداث نیروگاهها، پالایشگاهها، کارخانجات پتروشیمی، کارخانجات صنایع نظامی، فرودگاهها و ترمینالهای بارگیری موکول به رعایت ضوابط و معیارهای سازمان حفاظت محیط زیست از لحاظ محل استقرار می باشد.
- ماده ۱۴ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - فعالیت کارخانجات و کارگاههای جدیدی که ضوابط و معیارهای موضوع ماده ۱۲ را رعایت نمایند و همچنین فعالیت و بهره برداری از کارخانجات و کارگاهها و نیروگاههایی که بیش از حد مجاز موجبات آلودگی هوا را فراهم آورند ممنوع است.
- ماده ۱۵ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - سازمان حفاظت محیط زیست کارخانجات و کارگاهها و نیروگاههایی که آلودگی آنها بیش از حد مجاز استانداردهای محیط زیست باشد را مشخص نموده و مراتب را با تعیین نوع و میزان آلودگی به صاحبان و یا مسئولان کارخانجات و کارگاهها و نیروگاهها ابلاغ خواهد کرد تا در مهلت معینی که توسط سازمان با همکاری و مشارکت دستگاههای ذیربط تعیین می شود نسبت به رفع آلودگی یا تعطیل کار و فعالیت خود تا رفع آلودگی اقدام نمایند.
- ماده ۱۶ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - در صورتیکه صاحبان و مسئولان کارخانجات و کارگاهها و نیروگاههای آلوده کننده ظرف مهلت تعیین شده مبادرت به رفع آلودگی یا ممانعت از کار و فعالیت کارخانه و کارگاه مربوطه نمایند، در پایان مهلت مقرر به درخواست سازمان حفاظت محیط زیست و دستور مرجع قضایی ذیربط محل که بلافاصله توسط مامورین انتظامی به مورد اجرا گذاشته می شود از کار و فعالیت کارخانجات و کارگاههای آلوده کننده جلوگیری بعمل خواهد آمد. ادامه کار یا فعالیت کارخانجات و کارگاهها و نیروگاههای مزبور منوط به صدور اجازه سازمان حفاظت محیط زیست و یا رای دادگاه صلاحیتدار خواهد بود.
- ماده ۳۰ قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا - کسانی که از انجام بازرسی ماموران سازمان حفاظت محیط زیست برای نمونه برداری و تعیین میزان آلودگی ناشی از فعالیت کارخانجات و کارگاهها منابع تجاری، بهداشتی و خدمات و اماکن عمومی ممانعت بعمل آورده و یا اسناد و مدارک و اطلاعات مورد نیاز سازمان را در اختیار ایشان نگذارند و یا اسناد و مدارک اطلاعات خلاف واقع ارائه نمایند بر حسب مورد و اهمیت موضوع به جزای نقدی از پانصد هزار ریال تا

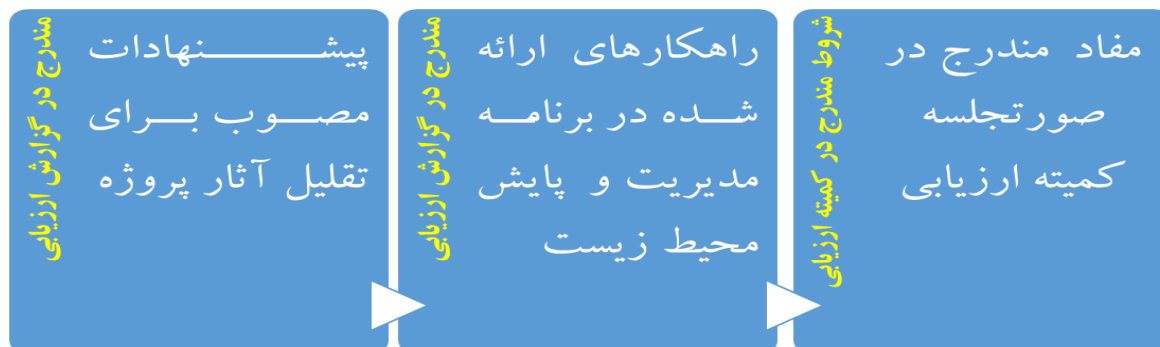
پنج میلیون ریال و در صورت تکرار به حبس تعزیری از یک ماه تا سه ماه و جزای نقدی مذکور محکوم خواهند شد.

- ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی - هر کس به وسیله صحنه سازی از قبیل پی کنی، دیوار کشی، تغییر حد فاصل، امحای مرز، کرت بندی، نهر کشی، حفر چاه، غرس اشجار، و زراعت و امثال آن به تهیه آثار تصرف در اراضی مزروعی اعم از کشت شده یا در آیش زراعی، جنگل ها و مراتع ملی شده، کوهستان ها، باغ ها، قلمستان ها، منابع آب، چشمه سارها، انهار طبیعی و پارک های ملی، تاسیسات کشاورزی و دامداری و دامپروری و کشت و صنعت و اراضی موات و بایر و سایر اراضی و املاک متعلق به دولت یا شرکت های وابسته به دولت یا شهرداری ها یا اوقاف و همچنین اراضی و املاک موقوفات و محبوسات و اثلاث باقیه که برای مصارف عام المنفعه اختصاص یافته یا اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور تصرف یا ذیحق معرفی کردن خود یا دیگری مبادرت نماید یا بدون اجازه سازمان حفاظت محیط زیست یا مراجع ذیصلاح دیگر مبادرت به عملیاتی نماید که موجب تخریب محیط زیست و منابع طبیعی گردد یا اقدام به هرگونه تجاوز و تصرف عدوانی یا ایجاد مزاحمت یا ممانعت از حق در موارد مذکور نماید به مجازات یک ماه تا یک سال حبس محکوم می شود. دادگاه موظف است حسب مورد رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق را اعاده وضع به حال سابق نماید.
- تبصره یک - رسیدگی به جرائم فوق الذکر خارج از نوبت به عمل می آید و مقام قضایی با تنظیم صورت مجلس دستور متوقف ماندن عملیات متجاوز را تا صدور حکم قطعی خواهد داد.
- تبصره دو - در صورتیکه تعداد متهمان سه نفر یا بیشتر باشد و قرائن قوی بر ارتکاب جرم موجود باشد قرار بازداشت صادر خواهد شد، مدعی می تواند تقاضای خلع ید و قلع بنا و اشجار و رفع آثار تجاوز را بنماید.

- ماده ۳ آئین نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح ها و پروژه ها مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۷/ت/۴۵۸۸۰ ه مورخ ۱۱/۳/۹۰ هیات محترم وزیران - مجریانی که گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح آنها به تایید کارگروه ماده ۲ این آئین نامه می رسد، موظفند از آغاز عملیاتی شدن و اجرای طرح از طریق واحد مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست خود بر اجرای صحیح مفاد گزارش یاد شده نظارت نمایند.

تبصره - دستگاههای دولتی فاقد مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست می توانند از مشاورین ذیصلاح جهت نظارت استفاده نمایند.

دامنه نظارت و پایش - مواردیکه در فرآیند نظارت و پایش مورد بررسی قرار گیرد:

برنامه اجرایی نظارت و پایش

• **پایش الزامات و تعهدات** به بررسی میزان تبعیت از اقدامات اصلاحی مندرج در برنامه مدیریتی گزارش ارزیابی به منظور حصول اطمینان از صحت عملکرد اقدامات تقلیل اثرات سوء، طبق پیش بینی های انجام شده، با رویکرد به موارد ذیل می پردازد:

۱- **پایش اثرات یا پایش تاثیر گذاری اقدامات** منظور، تعیین مقیاس و وسعت ناشی از هر پروژه و بررسی میزان تاثیر گذاری واقعی اقدامات تقلیل اثرات سوء می باشد.

۲- **پایش میزان انطباق عملکرد با معیارهای تعیین شده** این نوع از فرآیند پایش جهت مقایسه کمی و کیفی جریان های پساب و گازهای خروجی با استاندارد های مربوط به هر یک می باشد.

تخصص های دارای اولویت برای واحد ایمنی، بهداشت و محیط زیست:

• مسئول نظارت و پایش و ارائه گزارش ادواری به سازمان حفاظت محیط زیست یا ادارات کل حفاظت محیط زیست استان ها ، واحد ایمنی، بهداشت و محیط زیست کارفرمای پروژه می

باشد که می بایست قبل از اجرایی شدن عملیات پروژه توسط مجری پروژه با استفاده از نیروی انسانی متخصص بر اساس جدول راهنمای شماره یک، با توجه به ظرفیت پروژه، ایجاد گردد.

- در صورت استفاده از مشاورین ذیصلاح (موضوع تبصره ماده ۳ آیین نامه الگوی ارزیابی اثرات زیست محیطی)، مشاور مذکور تنها موظف به ایجاد هسته و ساختار ایمنی، بهداشت و محیط زیست بوده و برنامه نظارت می بایست توسط ساختار ایجاد شده و مطابق با این دستورالعمل صورت پذیرد.

جدول ۱- رانهای استفاده از تخصص های محیط زیست مورد نیاز در واحدهای ایمنی، بهداشت و محیط زیست بر اساس اولویت

تخصص مورد نیاز برای فعالیت			رشته تحصیلی	ردیف
محیط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی	محیط برونزی	محیط فیزیکوشیمیایی		
-	-	✓	مهندسی محیط زیست	۱
-	-	✓	مهندسی بهداشت محیط	۲
-	-	✓	مهندسی بهداشت حرفه ای	۳
-	-	✓	شیمی تجزیه و کاربردی	۴
-	-	✓	علوم محیط زیست	۵
✓	✓	-	مهندسی منابع طبیعی	۶
-	✓	-	زیست شناسی	۷
-	-	✓	مهندسی عمران محیط زیست	۸
-	✓	-	علوم دریایی (بوم‌شناسی، اکولوژی)	۹
-	-	✓	علوم دریایی (شیمی، آلودگی)	۱۰
-	✓	✓	میکروبیولوژی	۱۱
✓	-	-	علوم اجتماعی (جغده شناسی، اقتصاد)	۱۲

وظایف تشکیلات ایمنی، بهداشت و محیط زیست

- مشخص کردن شاخص ها و انتخاب پارامترهای پایش

شاخص ها و پارامترهای مورد نیاز برای پایش منظم و دوره ای آنها در طرح های توسعه که بتوان از طریق آنها وضعیت تغییرات زیست محیطی منطقه اجرایی طرح و اطراف آن را بطور مستقیم پایش و ارزیابی نمود به تفکیک عوامل و پارامترهای مورد نیاز از گزارش ارزیابی قابل وصول است. همچنین لازم است اطلاعات مورد نیاز جهت پارامترهای اقتصادی- اجتماعی از طریق مصاحبه با مردم یا سازمان ها و ارگان های ذیربط منطقه جمع آوری گردد.

- تعیین نوع ایستگاههای پایش

- تعیین برنامه زمانی پایش

- پیش بینی اعتبار برای تامین هزینه های پایش و اقدامات اصلاحی

- جمع آوری و ثبت اطلاعات درباره شاخص ها

جمع بندی و تجزیه و تحلیل نتایج برنامه های پایش توسط واحد ارزیابی محیط زیست ، با استفاده

از نرم افزارها و استانداردها و نظرات ، با توجه به نوع و ماهیت آنها باید در قالب فرم ها و گزارش های

مناسب گردآوری و علاوه بر ارجاع به مدیریت بالای مجموع ه طرح ، ممهور به مهر و امضای تایید

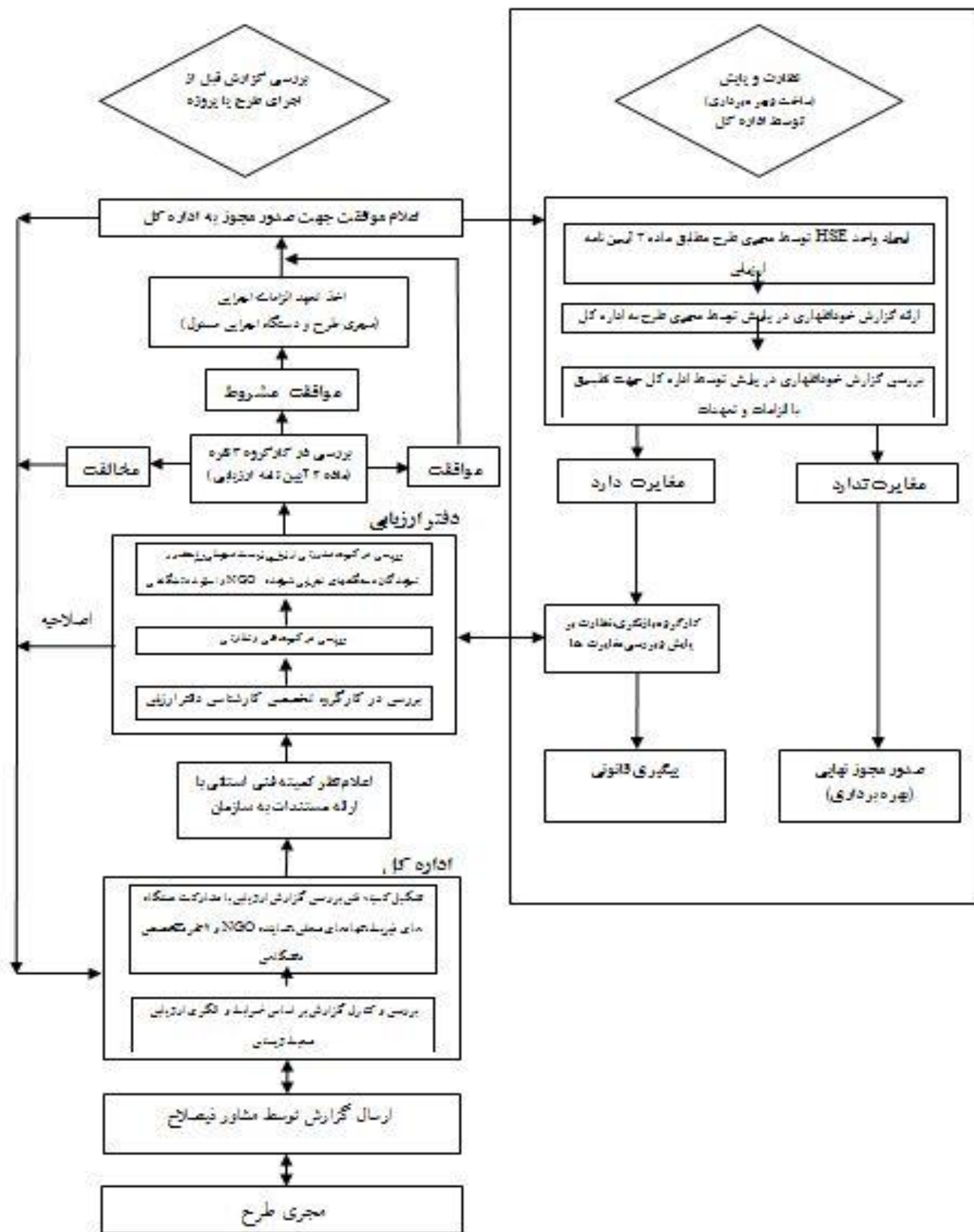
مجری طرح یا پروژه در تمام صفحات گزارش تهیه شده در بازه زمانی سه ماهه به سازمان حفاظت

محیط زیست (اداره کل حفاظت محیط زیست استان متبوع) ارسال گردد.

ترکیب کارگروه نظارتی در دو سطح استانی و ملی (به ترتیب) به تشخیص مدیرکل استان و رییس

کارگروه ملی خواهد بود.

کردش کار نظارت:

چهارچوب گزارش دهی برنامه نظارت و پایش واحد HSE

۱. نام طرح یا پروژه
۲. تاریخ تصویب گزارش ارزیابی
۳. زمان اجرای طرح
۴. مشخصات جغرافیایی مکان طرح و تطبیق آن با اسناد ارائه شده در گزارش **EIA**
۵. تشریح وضعیت استقرار طرح در خصوص رعایت حرائم قانونی نسبت به کاربریهای اطراف و مناطق تحت مدیریت سازمان
۶. تشریح میزان پیشرفت فیزیکی طرح از زمان تصویب گزارش ارزیابی تا کنون.
۷. تشریح روند تخریب و ایجاد آلودگی های ناشی از فعالیت طرح یا پروژه
۸. تشریح نحوه رعایت الزامات سازمان حفاظت محیط زیست بر اساس مجوز صادر شده برای گزارش ارزیابی مصوب طرح .
۹. تشریح روند اجرای اقدامات اصلاحی برای کنترل آلاینده های زیست محیطی طرح
۱۰. تشریح نحوه جبران خسارات به عمل آمده بر اساس ارزشگذاری ها زیست محیطی

تهدات کارفرمای طرح در صورت تجرد دفایر از گزارش ارزیابی طرح	برنامه مدیریت زیست محیطی ارائه شده در گزارش EIA	روشهای تسطیل اثرات (ارائه شده در گزارش EIA)	منع آلودگی افعالیت تخریبی	آلاینده ها	محیط پذیرنده

جدول ۲- پایش آلاینده ها و اقدامات اصلاحی زیست محیطی

مجرى انجام پایش	واحد مسئول و نظارت	ایستگاههای نمونه برداری	تواتر پایش	واحد	آلاینده ها	تعیین عناصر آلاینده مورد پایش
					. .	
						مشخص نمودن ایستگاههای نمونه برداری
						مشخص نمودن افراد مسئول پایش
					تمام اوراق گزارش باید ممهور به امضا و مهر مدیریت ایمنی، بهداشت و محیط زیست و صد البته مجری طرح برای ارسال به سازمان حفاظت محیط زیست بوده و مجری مسئول صحت و سقم گزارش می باشد.	نحوه گزارش دهی پایش
						تعیین گردش کار بر نامه پایش
						شرح اقدامات اصلاحی در حین نظارت
					مستند سازی روند نحوه عملکرد پروژه و اثرات آن بر محیط زیست ، میزان خسارت، تخریب، ارزشگذاری و تشریح نحوه جبران خسارت	شرح روند تخریب یا اثرات طرح

جدول ۴- کنترل الزامات پیش بینی شده در گزارش ارزیابی زیست محیطی مصوب توسط واحد HSE طرح

راهکارهای ناظر زیست محیطی و سایر ملاحظات	درصد پیشرفت	تشریح اقدامات انجام شده	درصد پیشرفت پروژه	درصد انحراف از تعهدات گزارش ارزیابی	فهرست الزامات زیست محیطی توصیه شده در گزارش EIA	جنبه های موردنظر
						رودخانه ها آبهای سطحی، و زیرزمینی
						خاک
						هوا

محیط فیزیکی-شیمیایی

ادامه جدول ۴- کنترل الزامات پیش بینی شده در گزارش ارزیابی زیست محیطی مصوب توسط واحد HSE طرح

راهکارهای ناظر زیست محیطی و سایر ملاحظات	درصد پیشرفت	تشریح اقدامات انجام شده	درصد پیشرفت پروژه	درصد انحراف از تعهدات گزارش ارزیابی	فهرست الزامات زیست محیطی توصیه شده در گزارش EIA	جنبه های موردنظر
						پوشش گیاهی
						پوشش جانوری و حیات وحش
						زیستگاهها، مناطق تحت مدیریت سازمان محیط زیست

محیط بیولوژیک

نام و نام خانوادگی، امضا و مهر مجری به عنوان مسئول صحت گزارش

نام و نام خانوادگی، امضا و مهر مدیر HSE

ادامه جدول ۴- کنترل الزامات پیش بینی شده در گزارش ارزیابی زیست محیطی مصوب توسط واحد HSE طرح

راهکارهای ناظر زیست محیطی و سایر ملاحظات	درصد پیشرفت	تشریح اقدامات انجام شده	درصد پیشرفت پروژه	درصد انحراف از تعهدات گزارش ارزیابی	فهرست الزامات زیست محیطی توصیه شده در گزارش EIA	جنبه های موردنظر
						کاربری اراضی
						میراث فرهنگی، آثار باستانی و تاریخی
						اماکن مذهبی زیارتی
						گذرگاهها و مناطق تفرجگاهی
						طرح های توسعه ای محدوده مصالحاتی
						اسکان مجدد و جابجایی جمعیت
						سایر

محیط اجتماعی، فرهنگی

نام و نام خانوادگی، امضا و مهرمجری به عنوان مسئول صحت گزارش

نام و نام خانوادگی، امضا و مهر مدیر HSE

جدول ۵- پیگیری ادواری روزدرحایت ملاحظات زیست محیطی تیم نظارت

زمان بازبینی مجدد و نظریه نظارت پس از بازدید از اقدامات عمل آمده توسط مجری	اقدامات انجام شده توسط مجری طرح مطابق با گزارش تیم نظارتی	موارد گزارش شده توسط تیم نظارت
	نام و نام خانوادگی، امضاء و مهر مدیر HSE	
	نام و نام خانوادگی، امضاء و مهر مجری به عنوان مسئول صحت گزارش	

مراتب فوق مورد تایید نیست

مراتب فوق مورد تایید است

مدیرکل حفاظت محیط زیست استان...

کارشناس اداره کل حفاظت محیط زیست استان ...

مورد مغایرت با ذکر دلایل و مستندات به دفتر ارزیابی زیست محیطی سازمان ارجاع گردد.